

УДК 338.439.02:005.21(477)
JEL L1, Q18, Q12

Стратегічні пріоритети розвитку агропродовольчого сектору економіки України

Ібатуллин І.І.¹, Варченко О.О.², Артимонова І.В.² , Вернюк Н.О.³

¹ Інститут продовольчих ресурсів НААН України

² Білоцерківський національний аграрний університет

³ Уманський НУС

 Варченко О.О. E-mail: 1207olia@gmail.com

Ібатуллин І.І., Варченко О.О., Артимонова І.В., Вернюк Н.О. Стратегічні пріоритети розвитку агропродовольчого сектору економіки України. Економіка та управління АПК. 2021. № 2. С. 76–86.

Ibatullin I., Varchenko O., Artimonova I., Vernyuk N. Strategic priorities for the development of the agri-food sector of Ukraine's economy. AIC Economics and Management. 2021. № 2. PP. 76–86.

Рукопис отримано: 21.09.2021 р.

Прийнято: 03.10.2021 р.

Затверджено до друку: 09.12.2021 р.

doi: 10.33245/2310-9262-2021-169-2-76-86

У статті доведено, що сучасний етап розвитку агропродовольчого сектору економіки країни характеризується сильними позиціями в світовому експорті сільськогосподарської сировини і продуктів невисокого ступеня переробки (зернові, соняшникова олія тощо) та має імпортозалежність за окремими продуктами глибокої переробки, а також критично потребує засобів їх виробництва. Очевидно, що така ситуація не лише не сприяє забезпеченню продовольчої безпеки, а також є перешкодою до підвищення глобальної конкурентоспроможності досліджуваного сектору та країни загалом.

Аргументовано, що нові ризики, загрози та можливості обумовлюють необхідність обґрунтування стратегічних пріоритетів розвитку агропродовольчого сектору економіки країни із урахуванням сучасних трендів інноваційності та сталості. Визначено, що пріоритетним напрямом у галузі м'ясопереробної промисловості має стати розвиток глибокої переробки продукції тваринництва та ідентифіковано стримуючі чинники його реалізації. Обґрунтовано заходи щодо реалізації цього стратегічного пріоритету, а саме введення в дію нових потужностей по забою та глибокій переробці, забезпечення високоефективним енергоощадним інноваційним обладнанням, налагодження організації збору сировини (у т.ч. побічних продуктів).

Визначено, що пріоритетними напрямками розвитку ланцюгів поставок молокопродукції мають стати: технічне переозброєння, модернізація та реконструкція молокопереробного виробництва, впровадження ресурсощадних та екологічнобезпечних технологічних ліній; будівництво нових і модернізація функціонуючих молокоприймальних пунктів охолодження та первинної обробки молока, створення малогабаритних молокопереробних цехів на кооперативних засадах; розвиток глибокої переробки молокосировини та створення виробництва таких продуктів як казеїн, суха молочна сироватка, лактоза, сироваткові білки та ін. Наведено напрями розвитку глибокої переробки зерна та цукрових буряків, що сприятиме диверсифікації товарного асортименту.

Доведено, що у нинішніх умовах розвитку агропродовольчого сектору інструменти державного регулювання окремих видів виробництва доцільно розглядати у комплексі підтримки як товаровиробників сільськогосподарської сировини, так і підприємств переробної промисловості, що сприятиме прояву синергетичного ефекту для кожного рівня учасника ланцюга поставок.

Аргументовано, що розвиток агропродовольчого виробництва буде відбуватися під впливом науково-технічних змін, посилення глобальних викликів, підвищення попиту на продукти харчування, уповільнення темпів росту продуктивності в цьому секторі та скорочення його ресурсного потенціалу, зростання чисельності міського населення та реалізації принципів сталого розвитку, які необхідно врахувати у стратегічній перспективі.

Обґрунтовано, одним із пріоритетних напрямів є розвиток сектору переробки відходів в агропродовольчому виробництві та продовольства на стадії споживання, що є необхідною умовою забезпечення сталості та конкурентоспроможності агропродовольчого виробництва. Це дозволить збільшити величину доданої вартості та, відповідно, створити нові робочі місця, знизити негативний вплив на навколишнє природне середовище та ін.

Ключові слова: агропродовольчий сектор, стратегічні пріоритети, поглиблена переробка, м'ясо- і молоковиробництво, інноваційність, сталість.

Постановка проблеми та аналіз останніх досліджень. Розвиток агропродовольчого сектору економіки потребує обов'язкового державного регулювання відтворювальних процесів, оскільки міжгалузева конкуренція не спроможна бути ефективною на принципах саморегулювання. Важливе значення агропродовольчого сектору економіки визначається природними чинниками, просторовою розосередженістю, структурною складністю, системністю, взаємозв'язком з іншими галузями, що виробляють життєво важливу продукцію. Очевидно, що структура міжгалузевих зв'язків у агропродовольчому секторі значною мірою залежить від обґрунтованості й дієвості державних заходів, спрямованих на підтримку окремих складових галузей. Крім того, необхідно приділити поглиблену увагу організаційній структурі досліджуваного сектору з метою врахування інтересів забезпечення його стабільного розвитку, а також підвищення ефективності виробництва на основі інтеграції та кооперації. Набуває важливості об'єднання економічно слабких господарств із прибутковими організаціями (переробними, торговими, логістичними), а також організаціями-постачальниками, які надають інвестиційні ресурси, техніку, оборотні засоби тощо.

Результати дослідження свідчать, що в аграрному секторі економіки України досить відчутні структурні дисбаланси в розвитку підгалузей, різних категорій господарств, посилилася диференціація за рівнем та ефективністю виробництва як по регіонах країни, так і окремих аграрних виробників. На сьогодні залишаються невирішеними такі питання як підвищення ефективності й конкурентоспроможності виробництва агропродовольчої продукції на внутрішньому і зовнішньому ринках, забезпечення економічної та фізичної доступності продовольства для всіх груп населення, досягнення зростаючої відтворюваної динаміки в учасників агропродовольчого виробництва, переважання ланцюгів поставок із низькими значеннями доданої вартості та ін. За таких умов спостерігається збільшення обсягів імпорту продовольчих товарів, переважно тваринницького походження, які традиційно виробляють українські сільськогосподарські товаровиробники. У зв'язку з цим постала необхідність розробки системи ефективної політики державного протекціонізму стосовно вітчизняних товаровиробників агропродовольства, особливо підкомплексів, де відчувається недостатня товарна пропозиція, та сприяння формуванню цивілізованої розподільчої інфраструктури.

Метою дослідження є узагальнення наявних диспропорцій у розвитку вітчизняного агропродовольчого сектору та обґрунтування стратегічних пріоритетів щодо підвищення його конкурентоспроможності на основі нарощення доданої вартості у ланцюгах поставок через модернізацію виробничих та створення інноваційних потужностей глибокої переробки.

Матеріал і методи дослідження. Методичною основою вивчення слугували фундаментальні засади концепції вартості ланцюга, який передбачає урахування діяльності усіх його акторів (учасників) по доведенню агропродовольства від виробника до кінцевого споживача. З метою досягнення поставлених завдань використано відповідну систему наукових методів: монографічний – за формулювання мети та висновків дослідження, результати якого знайшли відображення в статті. Метод теоретичного узагальнення зарубіжних і вітчизняних науковців використано за критичного аналізу щодо визначення кризових явищ та нереалізованих можливостей у розрізі галузей агропродовольчого сектору. За обґрунтування заходів щодо нарощення доданої вартості у ланцюгах поставок агропродовольства на основі модернізації інструментів державної підтримки галузей харчової промисловості в напрямі стимулювання інноваційного оновлення виробничих потужностей щодо налагодження глибокої переробки сільськогосподарської продукції використано загальнонаукові методи пізнання, такі як діалектичний метод, аналіз та синтез, індукція та дедукція, системний комплексний підхід.

Результати дослідження та обговорення. Агропродовольчий сектор економіки є провідним рушієм економічного зростання, особливо це чітко проявляється після кризи 2014 р. Внаслідок несприятливих макроекономічних умов розширення експорту сільськогосподарської продукції сприяло скороченню дефіциту платіжного балансу, також стримувало девальваційні процеси [1, 2]. Водночас, харчова і переробна промисловість є однією із важливих сфер, завданням якої є задоволення потреб населення країни у продовольстві з науково обґрунтованими нормами продовольчої безпеки. Очевидно, що харчова промисловість замикає технологічний агропродовольчий ланцюг та впливає на ефективність всіх його складових, а першочерговим завданням є виробництво харчових продуктів високої якості, конкурентоспроможних на внутрішньому та зовнішньому ринках. Успішне вирішення цього завдання залежить від створення інноваційної основи

виробництва сільськогосподарської продукції, наявність високотехнологічного обладнання, створення інноваційних виробництв по глибокій, безвідходній переробці сировини.

Очевидно, що пріоритетним напрямом у галузі м'ясопереробної промисловості має стати розвиток глибокої переробки продукції тваринництва, що дозволить науково обґрунтовано та в інтересах населення в перспективі задовольнити платоспроможний попит на м'ясо і м'ясопродукцію завдяки вітчизняному виробництву та переробці. Для нарощення обсягів виробництва наша країна має потенційні можливості, оскільки наявні умови для створення власної кормової бази, будівництва нових та модернізації діючих тваринницьких комплексів і переробних потужностей м'ясопереробних підприємств, достатня кількість відповідних фахівців. Основними перешкодами для успішної реалізації наявного потенціалу розвитку м'ясопереробної галузі розглядають: досить низький рівень технічного і технологічного забезпечення; висока зношеність і технологічна невідповідність основних фондів у сільськогосподарських підприємствах з виробництва тваринницької продукції; ризик підвищення карантинних захворювань.

Однією з вагомих проблем у галузі постає недостатність інноваційних потужностей із забою та переробки сільськогосподарських тварин, а також відносно невисокий рівень глибини переробки на функціонуючих м'ясокомбінатах. Крім цього, в умовах недоодержання високоякісної яловичини від м'ясних порід великої рогатої худоби в країні задоволення душевого споживання м'яса у найближчій перспективі буде забезпечуватися через швидкостиглі галузі тваринництва – свинарство і птахівництво.

Зазначимо, що на сьогодні в Україні практично відсутні потужності з переробки супутньої продукції (крові, шкур, жиросировини, кишок, ендокринно-ферментної та спеціальної сировини тощо). Працюючі в галузі підприємства із забою та переробки худоби, птиці й обробки супутньої продукції забезпечені обладнанням здебільшого вітчизняного виробництва, яке фізично і технічно застаріло. За таких умов вихід продукції з 1 т живої маси тварини не перевищує 70 %. Як наслідок, сільськогосподарські підприємства недоодержують прибуток, несуть додаткові витрати на утилізацію відходів, а неперероблені відходи справляють негативний вплив на довкілля.

З метою вирішення цієї проблеми необхідно вводити в дію нові потужності по забою та глибокій переробці, що будуть забезпечені високоефективним енергоощадним інновацій-

ним обладнанням. За цих умов, для повного завантаження виробничих потужностей необхідно налагодити організацію збору сировини (у т.ч. побічних продуктів). Це буде стимулювати виробництво її у фермерських та особистих селянських господарствах, що сприятиме працевзайнятості сільського населення та підвищенню його добробуту. З метою забезпечення конкурентоспроможності м'ясопродуктового ланцюга поставок необхідно передбачити розвиток таких пріоритетних напрямів у м'ясопереробній промисловості: створення нових, реконструкція і модернізація наявних потужностей з первинної переробки худоби і птиці; розвиток мережі мобільних боєнь, для обслуговування віддалених точок виробництва тваринницької продукції; створення у місцях розміщення м'ясоохолодобоєнь та цехів первинної переробки худоби ділянок з переробки вторинної продукції забою – технічних фабрикатів, шкур, харчових жирів, фармацевтичної та парфумерної сировини, меланжу, пухо-перової сировини; створення тваринницьких комплексів із цехами первинної переробки худоби та виробництва охолодженого м'яса, зокрема розфасованого для торгових мереж; розширення асортименту м'ясопродуктів через випуск дієтичних, лікувально-профілактичних, геронтологічних, дитячих, кошерних і валяльних продуктів.

Водночас реалізація передбачених ініціатив сприятиме створенню сировинного потенціалу для розвитку глибокої переробки продукції тваринництва, зокрема, виробництва кісткового борошна, желатину, лікувальних препаратів, побутової хімії.

Пріоритетними напрямками розвитку ланцюгів поставок молокопродукції мають стати: технічне переозброєння, модернізація та реконструкція молокопереробного виробництва, впровадження ресурсощадних та екологічнобезпечних технологічних ліній; будівництво нових і модернізація функціонуючих молокоприймальних пунктів охолодження та первинної обробки молока, створення малогабаритних молокопереробних цехів на кооперативних засадах; організація виробництва сирів із високою температурою нагрівання та виробництва м'яких сирів; розширення асортименту виробництва молочної продукції з незбираного молока, використання інноваційних безвідходних технологій виробництва продуктів функціонального харчування на основі знежиреного молока, пахти й сироватки, а також продуктів із йодоказеїном; випуск спеціальних молочних продуктів із використанням ацидо- та біфідогенних бактерій, полівітамінних преміксів і

β-каротину; виробництво молочних продуктів, адаптованих для немовлят. Перелічені вище напрями можуть бути доповнені пріоритетами розвитку глибокої переробки молокосировини та створенням виробництва таких продуктів як казеїн, суха молочна сироватка, лактоза, сироваткові білки та ін.

Не повною мірою реалізовані можливості у зернопродовольчому виробництві, оскільки наша країна є провідним постачальником на експорт зерна. З метою підвищення конкурентоспроможності цієї галузі поставок доцільно нарощувати обсяги виробництва продукції глибокої переробки з високою доданою вартістю та поставляти її на експорт. Вважаємо, що розвиток глибокої переробки зерна сприятиме товарній пропозиції високоякісних комбікормів, модифікованих крохмалів, біохімікатів, цукрів (ГФС, сиропи), біопластика. Зазначимо, що на сьогодні цей сегмент активно розвивають у країнах світу: в Росії працює чотири таких профільних заводів, у США – 21, в країнах ЄС – 78, на противагу в Україні не побудовано жодного. Позитивним є та обставина, що в країні схвалено українсько-болгарський проєкт з будівництва заводу з виробництва обладнання для глибокої переробки зернових та олійних культур, який передбачено ввести в експлуатацію у 2020–2021 рр. [3]. Вважаємо, що саме цей проєкт сприятливо вплине на формування конкурентоспроможного та сталого зерноланцюга поставок.

Щодо цукропродуктового виробництва також не реалізовані потенційні можливості, з одного боку, через диверсифікацію товарного асортименту цукру, збільшення обсягів виробництва цукру-рафінаду, цукру-піску із різними добавками, вітамінізованого, а також виробництва біоетанолу на основі інноваційних технологій [4], з іншого – глибокої переробки м'яса, жому, а також продажу землі у квіткових магазинах, яку цукрові заводи одержують в результаті миття буряків.

З метою оцінювання сильних і слабких сторін, загроз та можливостей нами проведено SWOT-аналіз розвитку галузі глибокої переробки сільськогосподарської продукції, супутньої продукції та відходів виробництва і переробки (табл.).

Крім того, необхідно врахувати ряд виробничо-економічних особливостей глибокої переробки сільськогосподарської продукції та відходів (біомаси): висока частка малих форм господарювання у виробництві молочної сировини та окремих видів м'яса; наявність значної кількості переробних підприємств із недостатнім рівнем використання виробничих

потужностей; обмежена кількість високотехнологічних підприємств, які є потенційними споживачами продуктів глибокої переробки; високі собівартість та ціна виробництва м'ясої і молочної сировини; труднощі, пов'язані з відведенням земельних ділянок під будівництво, а також утруднений процес розширення земельних ділянок під виробництво кормів; недостатній рівень розвитку логістичної інфраструктури. Водночас слід врахувати невисокі вхідні бар'єри для оптового продажу продукції глибокої переробки, оскільки на ринку окремих видів продукції існує незадоволений попит (біодизель, біоетанол та ін.), стабільний та зростаючий (комбікорми для галузі м'ясого та яєчного птахівництва, свинарства), що переконує про наявність ринкових перспектив у розвитку галузі глибокої переробки сільськогосподарської продукції.

Доведено, що забезпечення конкурентоспроможності виробництва біопалива досягається на основі підвищення ефективності функціонування економічних суб'єктів на кожному його рівні, входження на ринок нових учасників, розширення внутрішнього ринку та його окремих сегментів. Розвиток малих форм аграрного бізнесу у сфері біоенергетики приводить до зростання економіки та аграрної галузі зокрема, створення нових робочих місць і розширення податкової бази.

Актуальним для країни є дослідження питань щодо розвитку виробництва біопалива, необхідність вивчення яких підтверджено даними Всесвітньої асоціації біоенергетики (WBA), зокрема у 2017 р. обсяг поставок енергії, одержаної з переробки біомаси, становив 55,6 ЕДж. Обсяги поставок енергії скоротилися, однак займають основну частку до 70 % від загального обсягу відновлюваної енергії [5]. Орієнтація більшості країн світу на виробництво біопалива обумовлена прагненням до реалізації принципів сталого розвитку в сільському господарстві [6]. Існує думка, що виробництво та використання біоенергетики і біопалива може менш негативно впливати на навколишнє середовище, ніж нафтові аналоги [7]. У зв'язку з цим провідні країни світу розробили відповідне нормативно-правове законодавство та стратегічні програми щодо розширення галузі біопалива. Зокрема, у США Закон про енергетичну незалежність та безпеку, прийнятий у 2007 р., передбачає довести до 2022 р. річні обсяги виробництва біопалива в країні до 36 млрд галонів [8]. За таких умов дослідники наголошують на опрацюванні заходів щодо уникнення несприятливого впливу на продовольче забезпечення населення. Законом

передбачено, що 16 із 36 млрд галонів біопалива мають бути вироблені у 2022 р. із некрохмальної сировини [9]. В Україні ведеться дискусія щодо необхідності узгодження питань продовольчого забезпечення та виробництва енергії з біомаси, однак на сьогодні ще не налагоджено раціональне використання решток сільськогосподарських культур та переробки органічних відходів. Зазначимо, що лише 6 % від загального обсягу світового виробництва зерна використовують для отримання етанолу [10], для України цей показник не досягає навіть 1 %. Крім того, створення сучасної виробничої бази для біопалив потребує значних

інвестицій, що не можна розглядати як швидкий процес, однак вивчення питань функціонування ланцюгів поставок біопалива та напрямів їх розширення є надзвичайно актуальним для вітчизняної практики. Ця думка підтверджується тим, що виробничі потужності для формування пропозиції біопалива у всьому світі менше 1 млрд галонів, однак галузь буде зростати в перспективі, що потребує розробки рекомендацій щодо формування стійких ланцюгів поставок біомаси та біоенергії, зниження виробничих витрат, а також негативного впливу на навколишнє природне середовище та одержання соціальних вигід [11–13].

Таблиця – SWOT-аналіз середовища функціонування підприємств глибокої переробки сільськогосподарської продукції

	Сильні сторони	Слабкі сторони
Внутрішнє середовище	<ol style="list-style-type: none"> 1. Можливість розвитку та використання інноваційних технологій. 2. Забезпечення нарощення доданої вартості у ланцюгах поставок. 3. Наявність кваліфікованих фахівців, науково-дослідних установ та аграрних закладів освіти. 4. Організація замкнутого циклу виробництва (циклічна економіка). 5. Сприяння у реалізації принципів сталого розвитку сільського господарства, забезпечення сталості та конкурентоспроможності агропродовольчих ланцюгів поставок. 6. Диверсифікація товарного асортименту. 7. Можливості розширення послуг наукового супроводу, розробки проєктної документації, консультаційної підтримки. 8. Розвиток галузі вітчизняного виробництва технічних засобів (обладнання, устаткування і т.д.). 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Значні початкові капітальні затрати на будівництва та введення в експлуатацію. 2. Сезонність виробництва сільськогосподарської сировини (особливо продукції рослинництва). 3. Низька стабільність поставок сировини та значні коливання її якості. 4. Тривалий термін окупності інвестицій. 5. У разі використання обладнання іноземного виробництва можливе виникнення проблем з організацією поставок запасних частин. 6. Постійний ріст у структурі затрат енергетичних ресурсів. 7. Ускладнений процес одержання дозвільних документів та необхідність сертифікації окремих видів продукції. 8. Низький рівень переробки супутньої сільськогосподарської продукції та відсутність практики переробки біомаси вітчизняними товаровиробниками.
	Можливості	Загрози
Зовнішнє середовище	<ol style="list-style-type: none"> 1. Можливості забезпечення імпортозаміщення на внутрішньому ринку. 2. Залучення коштів держпідтримки, регіонального бюджету, об'єднаних територіальних громад. 3. Наявність широкого переліку джерел сировини. 4. Доступність ринку, відсутність конкурентів. 5. Наявність споживчого попиту на продукцію глибокої переробки. 6. Необхідність додержання екологічних норм та вимог. 7. Можливість розвитку кооперації та інтеграції у співпраці із постачальниками сировини. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Нестабільність середовища здійснення зовнішньоторговельної діяльності. 2. Висока конкуренція з боку імпортованої продукції. 3. Коливання курсу національної гривні до іноземних валют. 4. Високі процентні ставки за кредитами. 5. Необхідність формування попиту на готову продукцію. 6. Підвищені ризики у реалізації інвестиційних проєктів. 7. Високі вхідні бар'єри на ринку. 8. Необхідність розвитку зовнішніх торгових зв'язків з метою формування експортних поставок.

Джерело: узагальнено авторами.

Поділяємо позицію вітчизняної дослідниці Ю.М. Гальчинської, що стримувальним чинником в ефективному функціонуванні ланцюга поставок біопалива є те, що на сьогодні не сформовано (недостатньо гравців на ринку) ланки виробників тепла з біомаси. Ще одним чинником розглядають відсутність чітких правил взаємодії на цьому сегменті ринку, його розширення може бути трансформоване у стратегію розвитку ринку [15, 16]. Отже, несформованість ринку зумовлює істотні обсяги експорту біопалива, що не дозволяє повною мірою вирішити питання формування доданої вартості від функціонування ланцюга та створення додаткових робочих місць.

З метою визначення економічної доцільності формування потужностей поглибленої переробки сільськогосподарської продукції, супутньої та відходів необхідно провести фінансово-економічні розрахунки щодо величини доданої вартості. Нами здійснено економічні розрахунки за формування ланцюга поставок на основі використання за різними виробничими напрямками як сировини кукурудзи на зерно. Кукурудза є стратегічною продовольчою та кормовою культурою, а також може використовуватися як сировина за виробництва біопалива. Нами розроблено методичний підхід до розрахунку економічної доцільності виробничого використання певного виду продукції відповідно до різних цілей. Однак за спрямування сільськогосподарської продукції на виробництво біопалива необхідно врахувати рівні продовольчого забезпечення за окремими видами продукції. Вважаємо, що оцінювання економічного потенціалу відходів, енергетичних культур у ринковому обігу має базуватися на обчисленні оптимальних обсягів переробки відходів на біопаливо за окремими видами та передбачає встановлення обмежувальних критеріїв за розміром мінімально допустимих площ посіву та поголів'я тварин для ефективного забезпечення наявних потужностей для переробки біосировини.

З метою визначення величини доданої вартості за виробництва та реалізації кукурудзи на зерно використано показник фактичної площі, зібрано урожай культури в господарствах корпоративного сектору аграрної економіки за 2020 р., що відображено у відповідній статистичній формі. За визначення обсягів реалізації кукурудзи на зерно на внутрішній ринок і рівня закупівельних цін, а також цін на молоко і свиней (живою масою) використано дані Державної служби статистики України, які формуються на підставі даних державного статистичного спостереження за формою № 21-заг

(місячна) «Звіт про реалізацію продукції сільськогосподарства». Джерелом інформації щодо обсягів експорту кукурудзи на зерно та рівня експортних цін слугували дані Державної фіскальної служби.

За визначення обсягів виробництва молока припускали, що сільськогосподарські підприємства замість кукурудзи на зерно вирощують кукурудзу на силос за нормативної врожайності 500 ц/га. За розрахунків виробництва молока та продукції свинарства нами використано дані Державної служби статистики України щодо рівня витрат кормів на 1 ц молока та приросту свиней, відображені у формі ф№ 24 (річна) «Стан тваринництва».

Величина витрат (по відповідних статтях) за виробництва кукурудзи на зерно, силосу, молока, м'яса свиней у живій вазі формувалися на основі даних Державної служби статистики України, за формою № 50-сг «Основні економічні показники роботи сільськогосподарських підприємств за 2020 рік», частково – підсумки державного статистичного спостереження за формою № 2-ферм «Основні показники господарської діяльності фермерського господарства, малого підприємства у сільському господарстві за 2020 рік».

Показник виходу гною у розрахунку на 1 голову свиней і корів, а також співвідношення ваги зерна кукурудзи до побічної продукції, вихід пелет з одиниці ваги стебел кукурудзи базувалися на основі нормативних значень, які відображено у відповідній довідковій літературі. Для проведення розрахунків щодо формування показника доданої вартості за спрямування силосу на виробництво біогазу було використано результати дослідження провідного експерта в цій галузі Г. Гелетухи [17].

Проведені розрахунки свідчать, що найбільшу величину доданої вартості з 1 га посіву можна одержати за вирощування кукурудзи на силос і використання її як сировини за виробництва біогазу. За оцінками експертів, з 1 т кукурудзяного силосу можна отримати від 200 до 400 м³ біогазу, а вихід біогазу з 1 т сухої речовини стебел кукурудзи буде становити 420 м³. Наявність ремонтантних форм кукурудзи дозволяє ефективно використовувати листостеблову масу для переробки (ферментації) на біогаз. Відомо, що цей вид біопалива з високою результативністю може трансформуватися в інші види енергії, зокрема, за його використання як палива на газогенераторах, коефіцієнт корисної дії може досягти 83 %. У результаті виробництва біогазу в спеціальних біореакторах – метантенках, отримують високоякісні органічні добрива (біогумус) [18].

За вирощування кукурудзи для виробництва біопалива необхідно вносити мінеральні добрива та застосовувати засоби захисту рослин, тому такі технології вирощування досить енерговитратні й потребують удосконалення щодо оптимізації витрат. Очевидно, що забезпечення наукового підбору гібридів кукурудзи для використання зерна на біопаливо, з метою пристосування до умов конкретного регіону країни, знижуватиме собівартість як крохмалю, так і біопалива.

Водночас економічна привабливість використання кукурудзи на енергетичні цілі загрожує зменшенням продуктів харчування та кормів. На основі цього ЄС прийняв новий Закон про поновлювані джерела енергії (EEG 2012), відповідно до якого масова частка кукурудзи в живильному субстраті для біогазових установок має становити не більше 60 %. Тому країни ЄС схилиються до вибору цукрових буряків, як альтернативи кукурудзі [19]. Вважаємо, що найбільш ефективним способом стимулювання будівництва біогазових комплексів у сільському господарстві країни має стати запровадження градації за визначеної потужності й підвищення величини «зеленого» тарифу для невеликих виробників біоенергетики.

У нинішніх умовах розвитку агропродовольчого сектору інструменти державного регулювання окремих видів агропродовольчого виробництва доцільно розглядати у комплексі підтримки як товаровиробників сільськогосподарської сировини, так і підприємств переробної промисловості, що сприятиме прояву синергетичного ефекту для кожного рівня учасника ланцюга поставок. Крім того, важливим напрямом розвитку міжгалузевих зв'язків у м'ясопродуктовому підкомплексі, на нашу думку, є забезпечення паритету цін на м'ясо та м'ясопродукцію і промислову матеріально-технічну продукцію, що сприятиме досягненню паритетності обміну між учасниками ланцюга поставок.

З метою розвитку міжгалузевих зв'язків і забезпечення взаємовигідного товарного обміну між сферами м'ясопродуктового виробництва необхідно забезпечити використання обґрунтованого комплексу інструментів регулювання. Результати дослідження переконують, що основними елементами економічного механізму міжгалузевих зв'язків між I та II сферами м'ясопродуктового підкомплексу є: дотації, які сприяють підтримці еквівалентності товарообміну; на основі інструментів часткового відшкодування будівництва тваринницьких комплексів та придбання племінних тварин, компенсації витрат за приросну голову

молочного, молочно-м'ясного, м'ясного напрямку продуктивності. Одним із інструментів державного регулювання розглядаємо спецрежим нульової ставки ПДВ товаровиробникам, які передають сировину на глибоку переробку.

Очевидно, що розвиток агропродовольчого сектору буде відбуватися під впливом науково-технічних змін, з одного боку, які змінять функцію виробництва продовольства, а з іншого – глобальні виклики, зумовлені підвищенням попиту на продукти харчування на тлі уповільнення темпів росту продуктивності в цьому секторі та скорочення його ресурсного потенціалу, зростання чисельності міського населення та реалізації принципів сталого розвитку на кожному рівні ланцюга поставок. На сьогодні виробництво продовольства є достатнім за обсягами, однак за економічною та фізичною доступністю населення країни та регіонів різняться між собою. Порівняно із 2012 р. попит на продовольство, воду та енергію, за оцінками експертів, до 2030 р. зросте на 35; 40 і 50 % відповідно, внаслідок збільшення чисельності населення і підвищення доходів [20].

Крім того, буде загострюватися питання мінімізації та раціонального використання продовольчих відходів у ланцюгах поставок. За даними ФАО, частка втрат і відходів становить близько 30 % для зернових культур, 40–50 – для коренеплодів, 30 – для риби та 20 % – для олійних і м'яса [21]. Без сумніву, питання продовольчих відходів пов'язано із посиленням екологічної небезпеки та неефективності діючої системи виробництва й розподілу агропродовольства. За даними ФАО, майже 54 % втрат відбувається на етапі виробництва, збирання та зберігання сільськогосподарської продукції, а 46 % – на етапах переробки, розподілу і споживання продовольства. Зазначимо, що у провідних країнах світу ці втрати формуються внаслідок викидання зіпсованої їжі, а в країнах, що розвиваються, через втрати на стадії виробництва.

Наступною особливістю розвитку агропродовольчого сектору слід виділити інтеграцію продовольчого й енергетичного сектору на основі використання біомаси для виробництва альтернативних видів палива. З огляду на це постає необхідність визначення оптимальних часток виробленої сільськогосподарської продукції, яка спрямовується на виробництво продовольства та альтернативні види палива в країні, оскільки це призводить до підвищення цін на продовольство. Водночас, у перспективі, функціонування ланцюгів поставок агропродовольства буде супроводжуватися зростанням загроз нестачі ресурсів для забезпечення деда-

лі більших споживчих потреб на фоні кризи сформованих моделей продовольчих систем і посилення проблем гарантування біобезпеки. Виробництво агропродовольства в майбутньому більшою мірою залежатиме від технологій підвищення врожайності, продуктивності та мінімізації втрат, а також впливів зовнішніх кліматичних і біологічних чинників.

Зазначимо, що на функціонування агропродовольчого сектору економіки у майбутньому впливатиме купівельна поведінка споживачів, яка також змінюється. Характерними особливостями споживчого попиту на продовольство буде прояв таких трендів як часткове залучення споживачів у виробничі функції (в Україні селянські домогосподарства виробляють сільськогосподарську продукцію та продовольство, яке спрямовується на власне споживання), а також підвищення попиту на оброблені продукти та готову їжу, на лікувальну і «здорову» їжу тощо.

Слід також враховувати розвиток нових форм розподілу продукції з метою мінімізації відходів, які ґрунтуються на принципах економіки спільного використання та краудсорсингу. У продовольчій сфері набув поширення «crowdfarming» – модель аутсорсингу. За якою споживач інвестує в конкретний об'єкт (рослина, тварина, земельна ділянка і т.д.), а фермер вирощує продукцію відповідно до вимог споживача. Набуде поширення підхід «foodsharing» через соціальні платформи, які пов'язують споживачів із найближчими роздрібними мережами для безкоштовної передачі незатребуваних продуктів. Посилиться вплив розвитку онлайн-торгівлі, що зумовить поступове скорочення частки сектору роздрібної торгівлі. Стрімкого розвитку онлайн-торгівля набула у періоди карантину, пов'язаного із COVID-19.

Важливий чинник, який впливатиме на розвиток агропродовольчого сектору – це волатильність цін, яка в наступне десятиліття буде визначатися дією двох різнонаправлених чинників: підвищення – збільшення чисельності населення світу, дефіциту ресурсів, росту цін на енергоресурси й посилення природно-кліматичних ризиків; пониження – запровадження інноваційних технологій та збільшення обсягів виробництва в окремих країнах, вивільнення сільськогосподарських угідь через перехід до технологій біорефайнінгу 2-го покоління та активізації міжнародної торгівлі [22].

Посилюватиметься вплив вертикально інтегрованих компаній, оскільки великі агропромислові групи володіють значною ринковою, а в окремих випадках й політичною силою та

спроможні витіснити із ринку дрібних товаровиробників, або інтегрувати середніх і малих товаровиробників, що загострюватиме питання працевзайнятості сільського населення.

За оцінками експертів, в умовах посилення кризових явищ уряди країн будуть схилитися до проведення політики протекціонізму, яка розглядає залежність продовольчої безпеки від зовнішніх поставок як загрозу. За такого підходу забезпечення продовольчої безпеки визначатиметься на основі альтернативного бачення, що передбачає зменшення залежності від міжнародної торгівлі та ставить як пріоритетне самозабезпечення (концепція продовольчого суверенітету) [23].

Необхідно враховувати прояв глобального тренду – реалізація принципів сталості на основі стратегії біоекономіки та концепції економіки замкнутого циклу, що потребує додержання принципів сталого розвитку на кожній стадії ланцюга поставок агропродовольства, що сприятиме підвищенню його конкурентоспроможності як на внутрішньому, так і зовнішньому ринках. Водночас перехід до економіки знань, моделі постіндустріальної економіки, за якої знання та технології розглядають як важливі ресурси, а виробництво товарів і послуг спирається на когнітивні й соціальні навички працівників. Очевидно, що новітні виклики та зміни, які впливатимуть на формування і функціонування агропродовольчого сектору, будуть визначати інший рівень доданої вартості, створюючи для окремих видів продукції в країнах та галузях нові ринкові можливості для підвищення конкурентоспроможності.

Агропродовольчий сектор країни має сильні позиції у світовому експорті за окремими видами сільськогосподарської сировини та продовольства невисокого ступеня переробки, однак критично потребує новітніх засобів їх виробництва, високоякісних племінної худоби та птиці, кормових добавок, генетичного матеріалу, технологій та обладнання іноземного виробництва. Очевидно, що подібна ситуація є несприятливою в аспекті забезпечення конкурентоспроможності ланцюгів поставок агропродовольства, оскільки закуповуючи матеріально-технічні ресурси іноземного походження наша країна формує низький ресурс для досягнення цінової переваги на зовнішніх ринках. Відповідно підвищення продовольчої безпеки по всьому ланцюгу її створення, а не лише готової продукції, є важливим поточним завданням.

Висновки. За результатами проведеного дослідження можна зробити висновок, що перспективними напрямками розвитку агропродовольчого сектору є:

вольчого сектору стануть такі: забезпечення продуктивності технологій селекції та покращення генетичного потенціалу в поєднанні із запровадженням еколого- та інноваційно орієнтованих технологій виробництва продукції рослинництва і тваринництва, що сприятиме підвищенню ефективності товаровиробників сільського господарства. Крім того, запровадження цифрових технологій і роботизованих систем, що необхідно для скорочення відставання від провідних країн за показниками продуктивності праці, підвищення врожайності сільськогосподарських культур, продуктивності тварин та зниження продовольчих втрат.

Вважаємо за необхідне на рівні харчової промисловості розглянути питання диверсифікації продуктового асортименту та вибору позицій із пріоритетами високомаржинальних сегментів здорового, функціонального та персоналізованого харчування, продуктів глибокої переробки сільськогосподарської сировини, для яких характерний підвищений споживчий попит на внутрішньому і зовнішньому ринках. Важливо акцентувати увагу на підвищенні та забезпеченні стабільно високої якості й безпечності вітчизняної агропродукції як умови ефективного включення її у світові продовольчі ланцюги.

Розвиток сектору переробки відходів в агропродовольчому виробництві та продовольства на стадії споживання є необхідною умовою забезпечення сталості та конкурентоспроможності агропродовольчого виробництва, що дозволить збільшити величину доданої вартості та, відповідно, створити нові робочі місця, знизити негативний вплив на навколишнє природне середовище та ін. Тим більше, що світові технології доводять можливості ефективної переробки відходів не лише в енергоресурси (тепло- та електроенергію, паливо), але й інші продукти із високою доданою вартістю, а також їх конкурентоспроможності. Зокрема, сучасні технології стерилізації, консервації та упаковки дають змогу подовжити терміни зберігання продуктів без зміни цінних поживних і фізичних властивостей.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Волатильність світових сільськогосподарських цін та заходи убезпечення від неї сільськогосподарського виробництва і продовольчого ринку. Ресурсні можливості розвитку аграрного сектору економіки України: колективна монографія / О.В. Шубравська та ін.; за ред. д-ра екон. наук О.В. Шубравської; НАН України. ДУ «Інститут економіки та прогнозування». Київ, 2017. 440 с. С. 423–439.

2. Варченко О.О. Сучасний стан та тенденції формування міжгалузевих відносин в агропродовольчому комп-

лексі України. Економіка та управління АПК. 2020. № 2. С. 41–54. DOI: 10.33245/2310-9262-2020-159-2-41-54.

3. Розвиток глибокої переробки зерна життєво необхідний для України. URL: <https://agravery.com/uk/posts/show/dumka-ukraini-neobhidno-rozvivati-gliboku-pererobku-zerna>

4. Жак Базен, Ганс ван Клінк. Альтернативні технології переробки цукрових буряків. URL: <http://betaprocess.eu/betaprocess-your-bio-booster.php>

5. Bioenergy Association. Global Bioenergy Statistics 2019 World. URL: <https://www.greengrowthknowledge.org/research/global-bioenergy-statistics-2019>

6. Soratana K., Khanna V., Landis A.E. Re-envisioning the renewable fuel standard to minimize unintended consequences: A comparison of microalgal diesel with other biodiesels. *Appl. Energy*, 2013. Vol. 112. P. 194–204.

7. An H.J., Wilhelm W.E., & Searcy S.W. Biofuel and petroleum-based fuel supply chain research: A literature review. *Biomass & Bioenergy*, 2011, vol. 35. P. 3763–3774.

8. EISA. Energy Independence and Security Act of 2007. 110th Congress. EISA. Public Law. P. 110–140.

9. Model estimates food-versus-biofuel trade-off. / D. Rajagopal et al. *California Agriculture*, 2009. 63 p. URL: <https://doi.org/10.3733/ca.v063n04p199>

10. Shiv Prasad, Avinash P. Ingle. Impacts of sustainable biofuels production from biomass. Book: *Sustainable Bioenergy: Advances and Impacts*. 2019. DOI: 10.1016/C2018-0-02-02445-7.

11. Gerald C. Shurson. The Role of Biofuels Coproducts in Feeding the World Sustainably. *Annual Review of Animal Biosciences*. 2017. Vol. 5. P. 229–254. DOI: 10.1146/annurev-animal-022516-022907.

12. Elia J.A., Baliban R.C., & Floudas C.A. Nationwide energy supply chain analysis for hybrid feedstock processes with significant CO₂ emissions reduction. *AIChE Journal*, 2012. Vol. 58. P. 2142–2154.

13. Hosseini, S.A., & Shah N. Multi-scale process and supply chain modelling: From lignocellulosic feedstock to process and products. *Interface Focus*, 2011. 1. P. 255–262.

14. Sharma B., Ingalls R.G., Jones C.L., & Khanchi A. Biomass supply chain design and analysis: Basis, overview, modeling, challenges, and future. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 2013. Vol. 24. P. 608–627.

15. Гальчинська Ю.М. Прогнозування енергетичного потенціалу біомаси як передумови розвитку біоенергетики в Україні. *Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки*. 2019. Вип.1. С. 120–127.

16. Perspectives of Ukrainian bioenergy development: estimation by means of cluster analysis and marketing approach / J. Galchynska et al. *Economic Annals-XXI*. 2021. Vol. 187(1-2). P. 63–74.

17. Гелетуха Г.Г., Железна Т.А. Стан та перспективи розвитку біоенергетики в Україні. *Пром. теплотехніка*, 2017. Т. 39, № 2. С. 60–63.

18. Калетник Г.М. Розвиток ринку біопалив в Україні: монографія. Київ: Аграрна наука, 2008. 464 с.

19. Mathias Schindler Verdrengt die rebe bald den mais? *Zuckerrebe*. 2014. No. 1. P. 36–39.

20. Global Trends 2030: Alternative Worlds: A Publication of the National Intelligence Council, 2012 (December). NIC 2012-001/ P. 31–38.

21. FAO SOFA report 2019: New insights into food loss and waste. URL: <https://www.ifpri.org/blog/fao-sofa-report-2019-new-insights-food-loss-and-waste#>

22. FAO. Agricultural markets and sustainable development: Global value chains, small holder farmers and digital innovations. Rome, 2020. 164 p.

23. The State of Agricultural Commodity Markets 2015–2016. Trade and food security: achieving a better balance between national priorities and the collective good. Rome: FAO, 2015. URL: <http://www.fao.org/3/i5090e/i5090e.pdf>

REFERENCES

1. Martyshev, P.A. (2017). Volatyl'nist' svitovyyh sil'skogospodars'kyh cin ta zahody ubezpechennja vid nei' sil'skogospodars'kogo vyrobnyctva i prodovol'chogo rynku. Resursni mozhyvosti rozvytku agrarnogo sektoru ekonomiky Ukrainy: kolektyvna monografija [Volatility of world agricultural prices and measures to protect agricultural production and the food market from it. Resource opportunities for the development of the agricultural sector of the economy of Ukraine: a collective monograph]. Kyiv. 440 p., pp. 423–439.

2. Varchenko, O.O. Suchasnyj stan ta tendencii' formuvannja mizhgaluzevykh vidnosyn v agroprodovol'chomu kompleksi Ukrainy. [Current state and trends in the formation of intersectoral relations in the agri-food complex of Ukraine]. *Ekonomika ta upravlinnja APK*. 2020, no. 2, pp. 41–54. DOI: <https://doi.org/10.33245/2310-9262-2020-159-2-41-54>

3. Rozvytok glybokoi' pererobky zerna zhyttjevo neobhidnyj dlja Ukrainy. [The development of deep grain processing is vital for Ukraine]. Available at: <https://agravery.com/uk/posts/show/dumka-ukraini-neobhidno-rozvivatigliboku-pererobku-zerna>

4. Zhak Bazen, Gans van Klink. Al'ternatyvni tehnologii' pererobky cukrovyyh burjakiv. [Alternative technologies of sugar beet processing]. Available at: <http://betaprocess.eu/betaprocess-your-bio-booster.php>

5. Bioenergy Association. Global Bioenergy Statistics 2019 World. Available at: <https://www.greengrowthknowledge.org/research/global-bioenergy-statistics-2019>.

6. Soratana, K., Khanna, V., Landis, A.E. (2013). Re-envisioning the renewable fuel standard to minimize unintended consequences: A comparison of microalgal diesel with other biodiesels. *Appl. Energy*. Vol. 112, pp. 194–204.

7. An, H.J., Wilhelm, W.E., & Searcy, S.W. (2011a). Bio-fuel and petroleum-based fuel supply chain research: A literature review. *Biomass & Bioenergy*. Vol. 35, pp. 3763–3774.

8. EISA. (2007). Energy Independence and Security Act of 2007. 110th Congress. EISA. Public Law, pp. 110–140.

9. Rajagapol, D., Sexton, S., Hochman, G., Roland-Holst, D., & Zilberman, D.D. (2009). Model estimates food-versus-biofuel trade-off. *California Agriculture*, 63 p. Available at: <https://doi.org/10.3733/ca.v063n04p199>

10. Shiv Prasad, Avinash P. Ingle. (2019). Impacts of sustainable biofuels production from biomass. Book: *Sustainable Bioenergy: Advances and Impacts*. Available at: <https://doi.org/10.1016/S2018-0-02-02445-7>

11. Gerald, C. Shurson. (2017). The Role of Biofuels Coproducts in Feeding the World Sustainably. *Annual Review of Animal Biosciences*. Vol. 5, pp. 229–254. DOI: 10.1146/annurev-animal-022516-022907

12. Elia, J.A., Baliban, R.C., & Floudas, C.A. (2012). Nationwide energy supply chain analysis for hybrid feedstock processes with significant CO₂ emissions reduction. *AIChE Journal*. Vol. 58, pp. 2142–2154.

13. Hosseini, S.A., & Shah, N. (2011). Multi-scale process and supply chain modelling: From lignocellulosic feedstock to process and products. *Interface Focus*, 1, pp. 255–262.

14. Sharma, B., Ingalls, R.G., Jones, C.L., & Khanchi, A. (2013). Biomass supply chain design and analysis: Basis, overview, modeling, challenges, and future. *Renewable and Sustainable Energy Reviews*, 24, pp. 608–627.

15. Gal'chyn's'ka, Ju.M. (2019). Prognozuvannja energetychnogo potencialu biomasy jak peredumovy rozvytku bioenergetyky v Ukraini. [Forecasting the energy potential of biomass as a prerequisite for the development of bioenergy in Ukraine]. *Visnyk Cherniveck'kogo torgovel'no-ekonomichno-go instytutu. Ekonomichni nauky*. [Bulletin of the Chernivtsi Trade and Economic Institute. Economic sciences]. Vyp.1, pp. 120–127.

16. Galchyn's'ka, J., Larina, Ya., Varchenko, O., Struk, N., & Gryshchenko, O. (2021). Perspectives of Ukrainian bioenergy development: estimation by means of cluster analysis and marketing approach. *Economic Annals-XXI*. Vol. 187(1-2), pp. 63–74.

17. Geletuha, G.G., Zheljezna, T.A. (2017). Stan ta perspektyvy rozvytku bioenergetyky v Ukraini. [Status and prospects of bioenergy development in Ukraine]. *Prom. teplotehnyka*. Vol. 39, no. 2, pp. 60–63.

18. Kaletnik, G.M. (2008). Rozvytok rynku biopalyv v Ukraini: monografija. [Development of the biofuels market in Ukraine: monograph]. Kyiv: Agrarna nauka, 464 p.

19. Mathias Schindler. (2014). Verdrengt die rebe bald den mais? Zuckerrebe. No. 1, pp. 36–39.

20. Global Trends 2030: Alternative Worlds: A Publication of the National Intelligence Council, 2012 (December). NIC 2012-001, pp. 31–38.

21. FAO SOFA report 2019: New insights into food loss and waste. Available at: <https://www.ifpri.org/blog/fao-sofa-report-2019-new-insights-food-loss-and-waste#>

22. FAO. Agricultural markets and sustainable development: Global value chains, small holder farmers and digital innovations. Rome, 2020. 164 p.

23. The State of Agricultural Commodity Markets 2015–2016. Trade and food security: achieving a better balance between national priorities and the collective good. Rome: FAO, 2015. Available at: <http://www.fao.org/3/i5090e/i5090e.pdf>

Стратегические приоритеты развития агропродовольственного сектора экономики Украины

Ибатуллин И.И., Варченко О.А., Артимонова И.В., Вернюк Н.А.

В статье доказано, что современный этап развития агропродовольственного сектора экономики страны характеризуется сильными позициями в мировом экспорте сельскохозяйственного сырья и продуктов невысокой степени переработки (зерновые, подсолнечное масло и др.) и имеет импортозависимость по отдельным продуктам глубокой переработки, а также нуждается в способах их производства. Очевидно, что такая ситуация не только не способствует обеспечению продовольственной безопасности, а также препятствует повышению глобальной

конкурентоспособности исследуемого сектора и страны в целом.

Приоритетными направлениями развития цепей поставок молокопродукции должны стать: техническое перевооружение, модернизация и реконструкция молокоперерабатывающего производства, внедрение ресурсосберегающих и экологически безопасных технологических линий; строительство новых и модернизация функционирующих молокоприемных пунктов охлаждения и первичной обработки молока; создание малогабаритных молокоперерабатывающих цехов на кооперативных началах; развитие глубокой переработки молока сырья и создание производства таких продуктов как казеин, сухая молочная сыворотка, лактоза, сывороточные белки и т.д. Приведены направления развития глубокой переработки зерна и сахарной свеклы, что будет способствовать диверсификации товарного ассортимента.

Доказано, что в нынешних условиях развития агропродовольственного сектора инструменты государственного регулирования отдельных видов производства целесообразно рассматривать в комплексе поддержки как товаропроизводителей сельскохозяйственного сырья, так и предприятий перерабатывающей промышленности, что будет способствовать проявлению синергического эффекта каждого уровня участника цепи поставок.

Аргументировано, что развитие агропродовольственного производства будет происходить под влиянием научно-технических изменений, усиления глобальных вызовов, повышения спроса на продукты питания, замедления темпов роста производительности в данном секторе и сокращения его ресурсного потенциала, при росте численности городского населения и реализации принципов устойчивого развития, которые необходимо учесть в стратегической перспективе.

Обосновано, что одним из приоритетных направлений является развитие сектора переработки отходов в агропродовольственном производстве и продовольствия на стадии потребления, что является необходимым условием обеспечения постоянства и конкурентоспособности агропродовольственного производства. Это позволит увеличить величину добавленной стоимости и соответственно создать новые рабочие места, снизить негативное влияние на окружающую среду и др.

Ключевые слова: агропродовольственный сектор, стратегические приоритеты, углубленная переработка, мясо- и молокопроизводство, инновационность, устойчивость.

Strategic priorities for the development of the agri-food sector of Ukraine's economy

Ibatullin I., Varchenko O., Artimonova I., Vernyuk N.

The article proves that the current stage of development of the agro-food sector of the country's economy holds a strong

positions in the world exports of agricultural raw materials and low-processed products (cereals, sunflower oil, etc.) and has import dependence on certain deep-processed products. It is obvious that this situation does not contribute to food security, but is an obstacle to increasing the global competitiveness of the studied sector and the country as a whole.

It is proved that new risks, threats and opportunities necessitate the substantiation of strategic priorities for the development of the agri-food sector of the country's economy, taking into account current trends of innovation and sustainability. It has been determined that the development of deep processing of livestock products should be a priority in the meat processing industry and the deterrents of its implementation have been identified. Measures to implement this strategic priority are substantiated, namely the commissioning of new facilities for slaughter and in-depth processing, equipped with high-efficiency energy-saving innovative equipment, setting up the organization of raw material collection (including by-products).

It is determined that the priority directions of milk supply chains development should be technical re-equipment, modernization and reconstruction of milk production, introduction of resource-saving and environmentally friendly technological lines; construction of new and modernization of functioning milk-receiving cooling and primary milk processing points, creation of small-sized milk processing shops on a cooperative basis; development of deep processing of raw milk and creation of production of such products as casein, whey powder, lactose, whey proteins, etc. The study defines trends in grain and sugar beets deep processing development which will promote the diversification of the product range.

It is proved that the instruments of state regulation of certain types of production in the current conditions of agri-food sector development should be considered in along with the support of both agricultural producers and processing enterprises, which will promote synergy for each level of the supply chain.

It is argued that the development of agri-food production will be influenced by scientific and technological changes, increasing global challenges, increasing demand for food, slowing productivity growth in the sector and reducing its resource potential, growing urban population and implementing sustainable development principles that should be taken into account in the strategic perspective.

It is substantiated that the development of waste processing and food production in agri-food production at the stage of consumption is one of the priority areas. It is a necessary condition for ensuring sustainability and competitiveness of agri-food production and it will increase added value, create new jobs, reduce the environmental stress, etc.

Key words: agri-food sector, strategic priorities, in-depth processing, meat and dairy production, innovation, sustainability.

Copyright: Ібатуллін І.І. та ін. © This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

ORCID iD:
Артимонова І.В.
Вернюк Н.О.

<https://orcid.org/0000-0003-1054-1356>
<https://orcid.org/0000-0001-9478-5088>